

Lite om nyckelharpan historia How old is the instrument Nyckelharpa? <i>We are working on a translation you soon will find here</i>	Du hittar Nyckelharpan forum här: ENTER
There is no certain answer to that question. But we can get a hint from looking at some facts. An early depiction of a nyckelharpa is found in a relief dating from c. 1350 on one of the gates of the church in Källunge, Gotland An archaeological dig found, dated 50 - 150 year before Källunge, is believed to be a key to a nyckelharpa. It is not to be taken as certain evidence. Then we have the 15th century church paintings to find paintings of angels playing nyckelharpa.	
Hur gammalt är instrumentet nyckelharpa? Något bestämt svar finns inte. Men låt oss titta på de fakta vi har. Vi kan titta på avbildningar och diskutera vad de säger oss. Vi kan titta på omnämnanden, vilket är vanskligare eftersom det inte alltid är självklart vad man avser med använda termer. En bild säger mer än ord Vid en portal vid Källunge kyrka på Gotland finns en stenrelief av en musikanter som spelar på en nyckelharpa. Det har tidigare framförts tvivel på att det verkligen är en harpa. Det som ser ut som knavrar är fingrar, har man menat. Men på bilderna nedan ser man tydligt handen - med fingrarna - under leken. Från vad som tros vara 50, kanske 150 år längre tillbaka i tiden finns vad ansvariga arkeologer menar är en trolig knaver. https://kulturminnet.wordpress.com/2023/08/30/klenoder-ur-vart-kulturarv-del-35-knavern-fran-sigtuna/ Jan Winter har skrivit en artikel som återfinns under fliken nyckelharpan historia på Nyckelharpan Forum, där han är kritisk till arkeologernas och Sigtuna Museums påstående. Det har hävdats att vore den från tex 1700-talet så vore det troligt att det är en knaver, men på "12-1300-talet fanns inga nyckelharpor". Dvs om man underkänner även Källungeharpan. En tränyckel/hasp har också föreslagits. Men det syns vad som kan vara ett hål för lövet.	Under 1600-talet hände så något med nyckelharpan. Från att ha avbildats med lite varierande kroppsform såg en ny typ av nyckelharpa dagens ljus. Resonanssträngarna tillkom. Kroppen gröptes ur en stock. Kanske skedde dessa förändringar samtidigt. Per-Ulf Allmo har visat hur denna troligen uppländska modell, gammelharpan, den uppländska nyckelharpan eller vad man vill kalla den, lånat drag från tyska stråkinstrument (sorbiska). Det säger dock inte om instrumentet skapats i Sverige eller Tyskland. Så långt fakta. Sedan kan man spekulera över huruvida den som skapade den uppländska typen hade sett nyckelharpor eller lånat iden om leken från vevliran, det VET vi förstår inte. Ett argument mot att inspirationen skulle komma från de resonanssträngslösa harporna, framhåller Allmos i sina böcker, är att inget skriftligt belägg finns för att man spelat på dem. Den motsatta ståndpunkten blir att finns ett instrument avbildat och omnämnt, så lär det också ha spelats. Titeln på en av Allmos böcker är just "Framlades den stora nyckelgiga". Det är då vid ingången till sextonhundratalet. Då har vi också frågan om det som avsågs var en lira/vevlira eller en nyckelharpa/nyckelgiga.
Sedan går vi fram till århundradet efter och framåt och finner då avbildningar av nyckelharpor. De nyckelharpor som spelas av änglar på kyrkmålningar är ofrånkomligen nyckelharpor. Så länge man inte ändrar definitionen av nyckelharpa!	Så i korthet. Det äldsta tecknet på nyckelharpan existens är från 1200-talet. Sedan har vi avbildningen av en nyckelharpa från 1350, med tio års marginal. Därefter kommer målningar från 1400-talet och framåt. Moraharpan har årtal 1526 inristat. Den resonanssträngade typen, gammelharpan, kom under andra halvan av 1600-talet

Till vänster. Källungeharpan. Nedan en förstoring. En teori har varit att det man ser är fingrar över en fiddlehals. På förstoringen ser vi en hand under leken, där fingrarna har den förväntade storleken. Intill denna figur har vi en musikanter till. Instrumentet är skadat och ofullständigt. Det antas inte vara ett instrument med lek. Dvs det är då ingen nyckelharpa

Ovan: En kopia av Moraharpan. Byggare **Kjell Lundvall**. Foto **Per-Ulf Allmo**

Till vänster: Knavern (?) från Sigtuna.
1100-1200-tal

Det finns olika sätt att dela in nyckelharpan i olika modeller. Varför ens dela in den i typer? Av samma skäl som man skiljer på t ex sopransaxofon och barytonsaxofon. Alla typer av nyckelharpa är förstås nyckelharpor...

De resonanssträngslösa, ofta refererade till som de medeltida nyckelharporna, kan se lite olika ut sinsemellan på kyrkmålningar. Men det är inte kroppsformen som avgör om det är en nyckelharpa.

Den typ man återupptagit tillverkning och spel på kallar man ofta för moraharpor efter den gamla Moraharpan, som har året 1526 inristat. Årtalets riktighet är omdiskuterat. När det gäller nybyggda s. k. moraharpor är det oftast inte kopior. Originalen hade en melodisträng. Numer förser man dem inte sällan med mer än en rad löv, och även mer än en rad nycklar. Dvs leken blir tex som en kontrabasharpa eller treradig kromatisk.

I detta fall klassas i dagligt tag harptypen efter kroppsform och frånvaro av resonanssträngar. På de resonanssträngsförsedda harporna benämner man dem normalt efter leken. Dvs om det finns nycklar i en, två, tre eller fyra rader och lövens placering på dem. Detta eftersom det är helt skilda spelsätt på vissa av de olika modellerna.

Om man kallar den harptyp som är känd från Uppland dvs med resonanssträngar för den Uppländska nyckelharpan, eller Svenska modellen, vilket skett senare år, så kunde det te sig logiskt att kalla även senare modeller, som inte är gröpta ur en stock, för samma sak. Bäst vore väl att inte ändra den allmänt accepterade terminologin, och inte tillföra ytterligare en term som utgår från var den tillkommit respektive återfunnits. Dvs man skiljer då på gammelharpan och på de moderna. Dvs den s.k. kromatiska tre och fyrradiga t ex

Var Moraharpan och den snarlika Älvdalsharpan byggdes vet vi inte. Bara var de återfanns. Enligt Esbjörn Hogmark bär de bägge harporna dessutom spår av att vara byggda av en och samma byggare. Om Moraharpan faktiskt inte byggdes 1526 utan o 1600-talet, vilket Allmo framlagt teori om, så är den mer eller mindre samtida med Esseharpan, funnen i Finland, och Vefsenharpan. Det kunde då ses som att den då nya typen, gammelharpan, inte omedelbart slog ut den gamla typen.

Här använder vi termerna på traditionellt vis, dvs med avstamp i Jan Lings avhandling. Nyckelharpanyckel kallas knaver. Enkelharpa avser harpa med en rad löv. Nyckelharpa kallas harpa i dagligt tal. Så även i skrift då det av sammanhanget framgår att nyckelharpa avses.

Kjell Landström, Styrbjörn Bergelt och Björn Björn

Foto Esbjörn Hogmark 2004

Styrbjörn Bergelt och Bengt Andersson, Urshult

Styrbjörn Bergelt. Foto Claes Fredelius

Olika typer av nyckelharpa

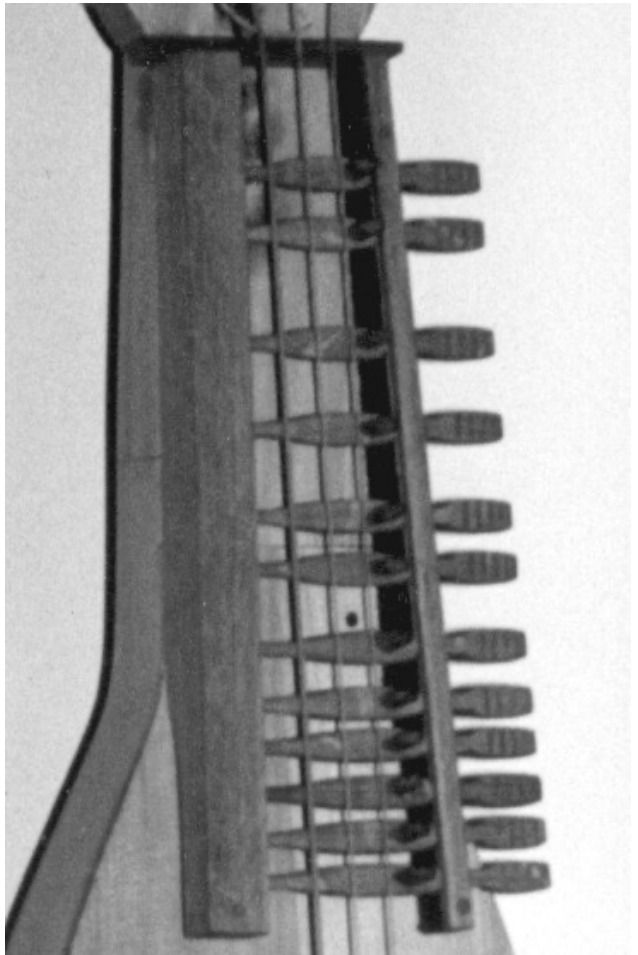
De resonanssträngslösa harporna

Moraharpa är en idag allmänt brukad term för resonanssträngslösa harpor - som ofta, men inte alltid, har en kropp som liknar Moraharpan med stort M. Dvs det historiska instrumentet.

Leken byggs numer oftast mer utbyggd, dels med flera toner på ljusaste strängen, dels med lek med flera rader löv och även utökat antal nyckelrader. Dvs de kan vara enkelharpor, mixturharpor, kontrabasharpor eller tre eller fyrradiga. Termen avser i första hand frånvaro av resonanssträngar. Men främst kroppsformen.

Bland de andra bevarade gamla nyckelharpor utan resonanssträngar har vi också

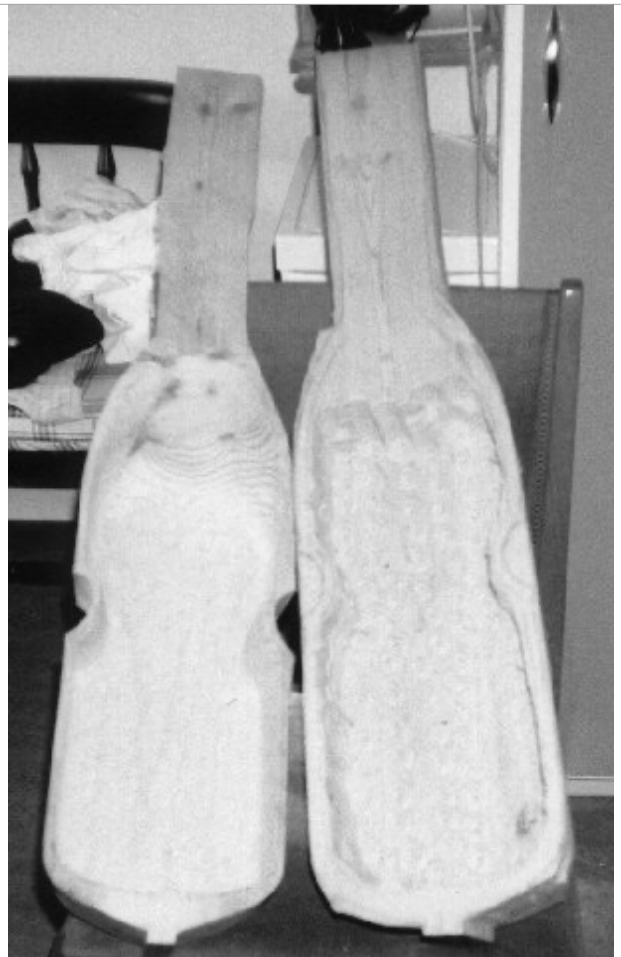
Esseharpan. Uppkallad efter sin fyndort. Även där finns instrument byggda med originalet som förebild och de kallas då esseharpor. Versal initial brukar användas när det gäller originalinstrumentet. Gement M resp E visar då att man avser instrumenttypen och inte originalet

Gammelharpa kan delas in i undergrupper. Gemensamt för dem är att de har resonanssträngar och fram till 1900-talet och ibland även fortfarande var de gröpta ur ett enda stycke. Bilden till höger: Två harpor under tillverkning. I detta fall blev den ena en kontrabasharpa med dubbellek och den andra en silverbasharpa
Byggare och foto **Sven Nordin**

Enkelharpa är en term som varit i bruk efter **Jan Lings** doktorsavhandling. Dvs termen fanns tidigare, men det är olika vad den stod för. I vissa fall vet man helt enkelt inte vad som avsågs.

Enkelharpan har en rad nycklar och löv endast på den ljusaste strängen, Oavsett hur den stämdes förr så kallades den kvinten eller a-strängen. Vissa nycklar, tex sjätte, elfte och trettonde är oftast nedböjda så nyckelhuvudena hamnar i höjd med en tänkt andra rad, men det räknas som övre.

Kontrabasharpan är numer jämte silverbasharpan den vanligast spelade gammelharpan. Den har en rad nycklar, försedda med löv för de yttersta, motsatta, strängarna. På senare år har de dock inte sällan en rad nycklar till, men de är då till kvartstoner, så de har inte samma funktion som på silverbasharpan.

Stämningen anges ofta D, G (bordun A. Man stämmer gärna upp bordunen till A. Förr var det vanligt med två bordunsträngar. D G D A blir då en av de naturliga stämningarna. Detta kan man tänka på när någon hävdar att en låt ska gå i en viss tonart, och man då utgår från silverbasharpan.

Är låten gammal, från före silverbasharpan gjorde sitt intåg och dominerade så gick normalt inte låtarna i silverbasens dominerande tonarter såsom C. Så låtarna transponerades

Mixturharpor. När man studerar gamla bevarade instrument så faller många utanför ramarna. Den första genomtänkta, oantastliga, typologin för nyckelharpor gjordes av Tobias Norlind. Han hade med några typer till. Det hade även **Gunnar Ahlbäck** och jag i en typologi som publicerades bl a i Sumlen och Nyckelharpan Nu och Då.

Det kan tyckas överdrivet att namnge typer som det knappt finns några nu spelade. Men för den som vill fundera över hur, när, var och inte minst varför, harpan utvecklats som den gjort, så är det väsentligt att utgå från bevarade instrument.

Norlind kallade löven för stift. Han angav om det fanns stift på mittsträngar och på kontrasträngen. På några harpor Ling klassade som enkelharpor ser man löv på strängen närmast a-strängen. De är väl att betrakta som enkelharpor med förstärkt a sträng om det ser ut som på bilden t.h.

Andra harpor, inte ovanligt, hade löv på kontrasträngen liksom på en mellanliggande sträng. Det kunde vara som en kontrabasharpa med dubbellek fast med bara en rad nycklar. Det låter rimligt att tro att det var den typen som fick en rad nycklar mer den mellanliggande strängen. Dvs just **kontrabasharpa med dubbellek.**

På bilden ser vi **Hasse Gille** spela på en mixturharpa. Foto : **Gunnar Ahlbäck**

Om man vill sätta en etikett på den så är kontrabasharpa med dubblerad a-sträng ett alternativ. Man skulle kunna tänka att kontrabasmixturharpa vore en möjlig term, men det passar bättre då den mellanliggande melodisträngen inte är tänkt för prim eller oktav.. **Norlinds** term var nyckelharpa med bas- och mittstift.

Silverbasharpa. En harpa med löv som i ett eller ett par fall sitter två på samma nyckel, som på de gamla harporna, och några löv på egna nycklar.

Vi har här alltså en tvåradig harpa. Oftast med en koppling som binder samman h-d. Utan den skulle man kunna kalla den tvåradig kromatisk nyckelharpa. Eftersom det finns historiska instrument där även c# och a# är kopplade, kan man ana spåren tillbaka till mixturharporna

Tidigt fanns åtminstone en silverbasharpa med ett löv på g-strängen. Men fortfarande med bara två rader nycklar. Konstruktör Erik Sellin. **Spel Oskar** byggde sedan sådana och **Christer Wesström** spelar på en sådan.

Var silverbasen en förenkling av kontrabasharpa med dubbellek eller inspirerade den till den senares uppkomst? Eller handlade det om att ge några löv på andra, intilliggande melodisträng på en mixturharpa egna nycklar, medan man behöll en eller flera nycklar med två löv på? Det vet vi inte. Stämning bordunerna c och g. Sedan spelsträngarna c och a.

Kontrabasharpa med dubbellek

Det är oklart om denna borde hamna före eller efter silverbasharpan. Tidigare gällde idén att den kom till som en kombination av kontrabasharpan och silverbasen i ett försök att kombinera fördelarna. Teoretiskt lät det ju möjligt, men i praktiken blir det inte så. Kopplingen h-d låser den vad gäller stämningen. En troligare teori, när man sett hur vanligt det var med "mittstift", kontrabasmixturharpor, så vore det rimligare att tro att dubbelleken sprang ur kbmix och att silverbasen kom till när man insåg att man klarade sig bättre utan främst d-strängen. Men även den tanken känns som en skrivbordsprodukt.

Kontrabasharpa med dubbellek är rolig, fascinerande, att spela på.

Men det är fullt begripligt att kontrabasharpa med dubbellek var den harptyp som trängdes undan. Silverbasen där man har melodi och ackord på en och samma gång - Kontrabasharpan med sin flexibilitet... Dubbelleken kombinerar kanske inte så mycket fördelarna som begränsningarna

Stämning d (c) g c a.

Curt Jinder med sin silverbas. Curt var också en erkänt fin durspelare

Bilden nedan: **Sven Nordin** med sin egenhändigt byggda kopia av Viktor Vikmans harpa

C-strängen mellan melodisträngen D och bordunen G skall enligt vår enda traditionsbärare i levande tradition efter Vikman och Gille ligga så lågt att stråken inte når den. Då blir den, trots tjockleken, en resonanssträng i stället för bordun. Man kan också lägga den högre på stallet och lägga på andra sidan. Då ljuder den vid spel nära stallet men inte om man spelar längre från detsamma

Treradig kromatisk nyckelharpa, kom den treradiga, lite oegentligt att kallas. En naturlig utveckling av silverbasharpan. Det fanns redan harpor med ett a på g-strängen och det var en naturlig sak när Bohlin byggde ut med flera löv på g-strängen. I samband med den övergav man det egentliga bordunspelet. Försök med flera rader hade gjorts långt tidigare.

Den treradiga harpan stäms traditionellt som silverbasharpan. CGCA. På kontinenten och även i Sverige väljer fler och fler att stämma CGDA. Speciellt om man inte främst spelar låtar i traditionell uppländsk tradition

Bilden: **Henry Wallin** och världsmästaren 2002, **Anna-Kristina Widell**. En gång mästare - alltid mästare.

Fyrradiga nyckelharpor har funnits nästan lika länge som den treradiga. På 40-talet byggdes ett tiotal av **Viktor Svensk** och de användes på dansbanorna. Leken var omvänd på samma sätt som **Tord Johansson** började bygga. Vanligare är att de helt enkelt är en som en treradig, med löv på en sträng till. Stämningarna varierar. GDAD, CDGA, GDAE, CGCA t ex. **Erik Olsson**, en hälsingespelman, då bosatt i Säter, började på 1960-talet bygga på det viset. Typen har kallats Olssonharpa men även fiolharpa. Ibland som med en nedlåtande, skeptisk, ton. Numer nog mera som en beskrivande benämning. Då kunde dock fyrradig nyckelharpa vara en benämning mer i samklang med treradig nyckelharpa. Kanske vill man understryka olikheten gentemot den treradiga traditionella stämningen, men det blir lite oegentligt. Dels

skiljer inte många år mellan dem. Dels för att det förekommer flera olika stämningar som ju inte alls används på fiol. Dels för att även om GCA fortfarande är den klart vanligaste stämningen på de treradiga nyckelharporna i Sverige, och enligt en undersökning gjord av **Vicki Swan**, även i England.

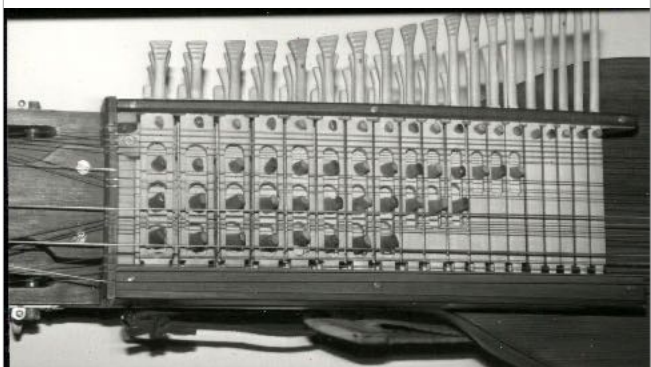
Förespråkare för GCA menar bl a att det låter bättre och är lättare att spela med den stämningen om man spelar traditionella nyckelharplåtar. Mot det kunde anföras att kontrabasharpan har en melodisträng stämd d, och att det ju går att byta tonart, att det är lättare att spela kvintstämt, eller nog vanligare, att man i huvudsak spelar annat än den uppländska repertoaren. En smaksak kan man neutralt säga.

Nedan: Fyrradig harpa byggd på 80-talet av

Björn Kallstenius. Harpan har kortare mensur än den sedvanliga 400 mm

Harpa byggd av Olssonharpans skapare Erik Olsson

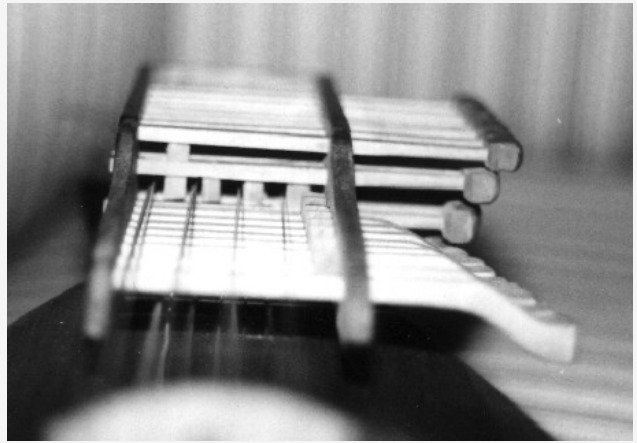

Som kuriosa tar vi med **Viktor Svensks** harptyp. Den har fyra rader nycklar. Fyra dubblade strängar - dvs åtta melodisträngar men likt en 12-strängad gitarr spelas de i huvudsak så de intilliggande ljuder tillsammans. I oktav. Automatisk grovt och grant.

På stallet ligger strängarna plant och svänger sedan så de ligger parvis under varann där de träffas av löven.

Vill man spela på en sträng i taget så kan man dra stråken längre från stallet. Under 1940-talet var ett tiotal i bruk på dansbanorna i Uppland.

De var mycket ljudstarka. De förefaller mer ha använts till gammeldans än spelmansmusik, utifrån de få källor jag sett

En av Viktor Svensks harpor från 1940-talet

Lyssna på den här: <https://www.youtube.com/watch?v=Bhb-hneplro>

Jag nämnde tidigare hur samma sak kan uppfinnas flera gånger oberoende av varann. När **Jan Ling** var i färd med att sammanställa sin doktorsavhandling om nyckelharpan kom han på musikmuseet i samspråk med **Tord Johansson**. Det diskuterade då, enligt Tord, om man kunde göra något för att underlätta för fiolspelmän som ville spela harpa.

När Tord kom hem satte han sig vid ritbordet och konstruerade en harpa med stora likheter med Svensks. Till saken hör att på museet fanns en av Svensks harpor, så frågan är om Tord såg den i ögonvrån och omedvetet påverkades.

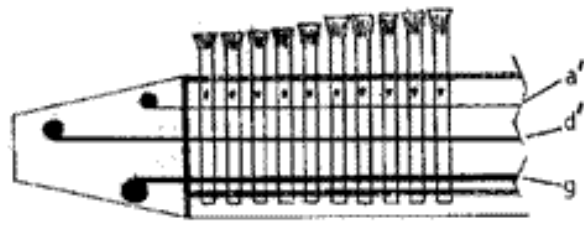
Tords modell kallas Johanssonharpa. En del strängar dem GDAE medan andra stämmer en kvint lägre, CGDA

Paul Törnqvist och Tord Johansson under en radioinspelning.

Johansson i Ösmo, kallades han ofta. Men han var från Junsele. En mycket fin durspelman. Tord var också känd för sina otaliga, ofta mustiga, historier.

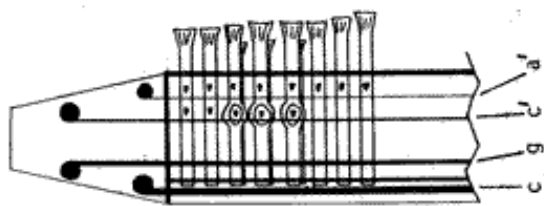
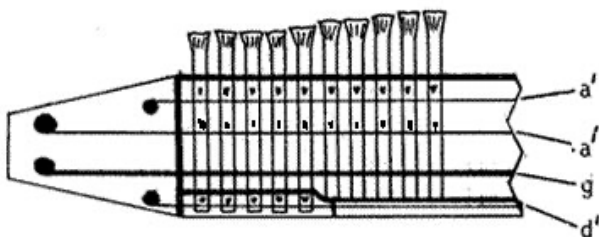
Han sålde harpor med livstidsgaranti. Man skulle kunna sälja tillbaka harporna till honom för det man gett för dem, så länge Tord levde

Enkelharpa. Flera alternativa stämningar finns

Det talas ibland om enkelharpor med endast två strängar. En melodi- och en bordunsträng. Jag har åkt runt till åtskilliga museer, hembygdsgårdar mm, men aldrig sett en sådan.

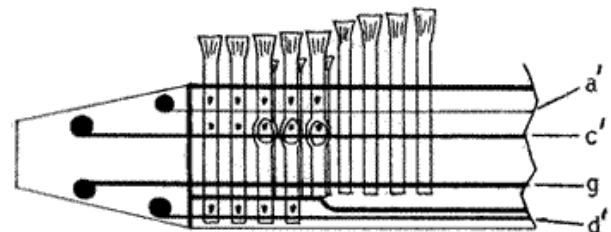
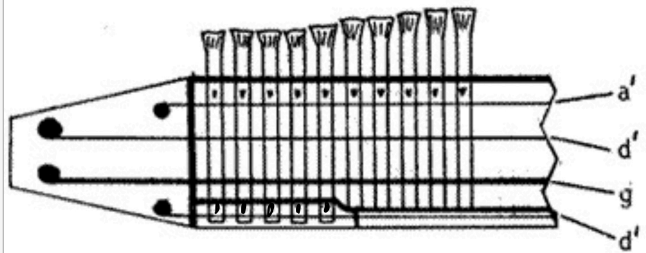
Denna typ, se bild tidigare i häftet, är en kontrabasharpa där a-strängen dubblerats. När löven sitter som de gör är det uppenbart att a-strängarna ljudit unisont, eller möjligen i oktav. När de har färre löv på andra spelsträng blir stämningen tex d g c a och vi kallar den kontrabasmisxturharpa

Här har vi samma stämning som sistnämnda harpa. En **silverbasharpa**. Kanske skedde utvecklingen i den ordning som visas här.

Kontrabasharpa med två borduner.

Vanligast idag är att endast ha g-bordunen d a d a är en annan stämning

Här har några löv på andra spelsträng fått egna nycklar och vi kallar det

Österbyharpa eller kontrabasharpa med dubbellek

Skisserna baserade på Anders Eklundhs skisser hörande till hans inlägg som finns på forumet, historiafliken

Eller så kom kontrabasharpa med dubbellek efter silverbasharpan. Båda harptyperna tillkom efter vad Per-Ulf Allmo kommit fram till och presenterar i sina böcker, på 1800-talets andra hälft. Tidigare har 1830-tal varit ansedd som födelseåret. Då var det naturligt att se det som att kontrabasharpa med dubbellek tillkom som en korsning mellan kontrabas- och silverbasharpa. Detta eftersom kontrabasharpa med dubbellek föddes under 1800-talets andra hälft. Förutsatt att Allmo har rätt när han senarelägger silverbasens tillkomst - vilket jag inte sett någon invända mot, så blir ordningsföljden osäker.

Steget efter silverbasharpan, den **treradiga (nyckel)harpan**, behövs ingen skiss för. Silverbasharpan fick nu en rad nycklar till. Alla löv hade nu egen nyckel. C-bordunen gör inte längre skäl för namnet, och kallas i stället för basen. I stora drag kunde man hävda att bordunspelet hörde till gammelharpan, medan den treradiga harpan visserligen med fördel spelas dubbeltonigt, men sällan som borduninstrument. Utvecklingen var dock flytande och hängde mer ihop med spelsätt och stråkval.

Eric Sahlström var den som utvecklade August Bohlins treradiga harpa och med sitt spel öppnade allmänhetens ögon för instrumentet. En mycket omtyckt spelman och byggare var Hasse Gille. Medan en del har ambitionen att få harpan att närma sig fiolen, så var Hasse i sitt byggande såväl som spel mer för att behålla nyckelharpans karaktär. Mer åt gammelharphållet.

Hasse Gille. Foto Gunnar Ahlbäck

Samma gäller den fyrradiga. DE fyrradiga rättare sagt eftersom de finns i olika utförande. På de första gick man bara ett steg längre än på den treradiga. Man lade till en rad nycklar till. Till en början genom att, teoretiskt, lägga till en ljusare sträng ovanför a, i stället för att förse ytterligare en befintlig sträng med löv. Erik Olsson behöll CGDA från den tredradiga och lade till en e-sträng ovanför denna. CGDAE. Men man började snart i stället bygga så att bassträngen fick löv, varvid man gick tillbaka från fem spelsträngar till fyra. CGDA.

Olsson harpan har haft ett flertal olika stämningar lokalt såväl som personligt. GDAD tex.

Sedan har vi Svensks och Johanssons harpor när ljusaste strängen nås med nedersta nyckelraden. Därav att den ibland benämns som den upp och nedvända harpan

Erik Olsson, Säter. Ursprungligen fiolspelman från Åbro

Eriks motivation till att börja spela och bygga nyckelharpa var dels att han hade problem med fingrarna. En arbetsskada. Dels att när han nu skulle spela harpa så ville han kunna spela sina hälsingelåtar. Då krävdes en sträng till

Ett litet tillägg. Vi vill redovisa fakta. Sedan är det naturligt att fakta leder till slutsatser. Man sätter dem i ett sammanhang. Därtill kan komma teorier. Det är förstås av yttersta vikt att skilja på fakta och teorier. Och vara beredd att ompröva sina slutsatser och teorier.

Med det i bakhuvudet vill jag här peka på att om vi ser på teorin ang hur och var gammelharpan föddes så kan man hamna olika. Och ingen av teorierna behöver vara rätt.

Det fanns ett EU-project, kallat CADENCE, 2009-2011. De gav ut ett häfte om nyckelharpan. Där skriver man att Agricola och Preatorius levde i ett tysk-polskt gränsområde. Och *"Inom denna region fanns en lokal, egenartad musiktradition där en rad instrument visar sig ha likadana speciella drag och egenheter som den uppländska nyckelharpan. Det pekar mot att gammelharpan bör ha tillkommit med dessa instrument som förebilder."*

Den teori Allmo senare framfört hänvisar till sorbiska instrument där drag påtagligt minner om gammelharpan

Allmos teori är att någon återvänt från kriget och hade de sorbiska instrumenten i minnet och skapade nyckelharpan hemma i Uppland

Eftersom vissa särdrag är så påtagligt lika bör han ha då haft ett bra bildminne. Eller kanske hade han ett instrument med hem... Så tillkom gammelharpan i Tyskland?! Och medfördes till Uppland. Och där bet den sig fast och levde kvar till våra dagar. Eller kom den till i Uppland. Det senare går i vart fall inte att motbevisa. Och det är rimligast.

Fakta är att vi har

- * en vad Sigtuna museum kallar trolig nyckelharpnyckel och att den är från senast 1300-tal
- * Källungeskulpturen från 1350 (+/-10 år)
- * Moraharpan med inskription 1526
- * ca 1408, en målning i Sienna
- * efter 1450 altarskåp i Sverige
- * Från 1450 och framåt, ett antal målningar i svenska och danska kyrkor
- * 1529 bild och text i Agricolas musiklexikon
- * 1590 en trärelief i Hildesheim, Tyskland
- * Från 1601 och framåt finner vi nyckelharpan i rättsprotokoll och prosatexter

Björn Björn. Trefaldig världsmästare på gammelharpa

Henrik Eriksson. Världsmästare på trereradig nyckelharpa

Om de resonanssträngslösa nyckelharporna spelades i Uppland långt in på 1600-talet så kunde det bidra till att gammelharpan fick sådant genomslag! Det var då inte något helt nytt! Det var en förbättring av något man hade. Det vet vi inte. Bristen på belägg kan inte tas som intäkt för att något inte hänt eller funnits. Finns ett instrument avbildat på olika ställen, under århundraden, så är det väl långsökt att bestämt hävda att de inte spelats eller ens funnits

Vilken bok ska man läsa för att få ett bra grepp om nyckelharpans historia?

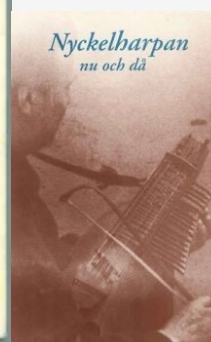
Det har tillkommit många rön, mycket finns skrivet. Men det finns inte någon heltäckande. För den som riktigt vill tränga in i ämnet så kanske man vill ha med Lefflers Nyckelharpospelet på Skansen. Men det förutsätter att man först insupit vad som finns att finna i följande litteratur:

Först: **Jan Lings** doktorsavhandling *Nyckelharpan – studier i ett folkligt musikinstrument* Den finns att ladda ned gratis på nätet: <https://musikverket.se/svensktvisarkiv/publikationer/onlinepublikationer/nyckelharpan/>

Efter den kom **Gunnar Ahlbäcks** **Nyckelharpfolket** : om nyckelharprörelsen, en 1970-talsföreteelse, historia och bakgrund, framväxt och utbredning

Den utkom 1980. En avdelning i den sammanfattar nyckelharpans historia. Sedan följer en avdelning som berättar om nyckelharpan under 70-talet. Om kurser och cirklar samt en presentation av centralfigurer.

Gunnar Ahlbäck och Gunnar Fredelius. Sumlen 1990/1991. Utdrag ur den finns i Nyckelharpan då och nu. Och på Nyckelharpans Forum.

Per-Ulf Allmo gav 2004 ut boken *Den gäckande nyckelharpan*. En studie i instrumentets tillkomst.

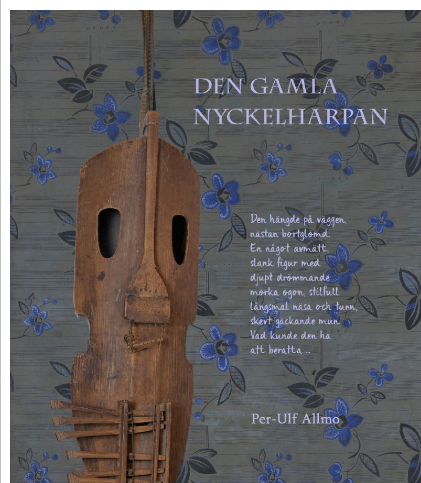
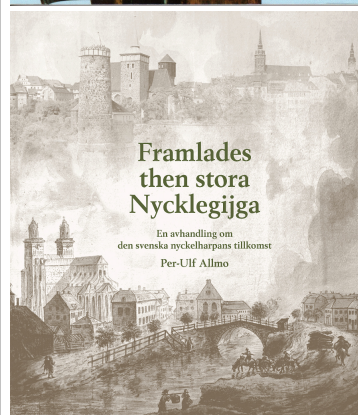
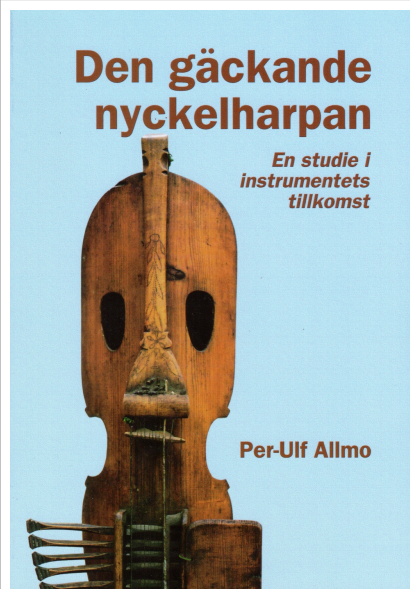
Den innehåller en gedigen genomgång av instrumentet och redovisar tryckta källor såväl som avbildningar och bevarade instrument. Han redovisar där också varför han menar att årtalet som är inristat på Moraharpan inte anger byggår.

Därefter följer **Per-Ulf Allmos** bokserie kallad *Nyckelharpan*s historia..

Framlades then stora Nycklegijga, inleder serien. Titeln ett citat från år 1600.

Den följs av **Den gamla nyckelharpan**. ”Här berättas om hur det gick för detta unika instrument, från första belägg 1641 fram över 1800-talets mitt.

Vilka det var som kom att spela. Vilka som lyssnade och tog nyckelharpan till sitt hjärta. Järnbrukens avgörande betydelse för att en speltradition uppstod. Hur instrumentet uppfattades av överhet och av kyrkan.”

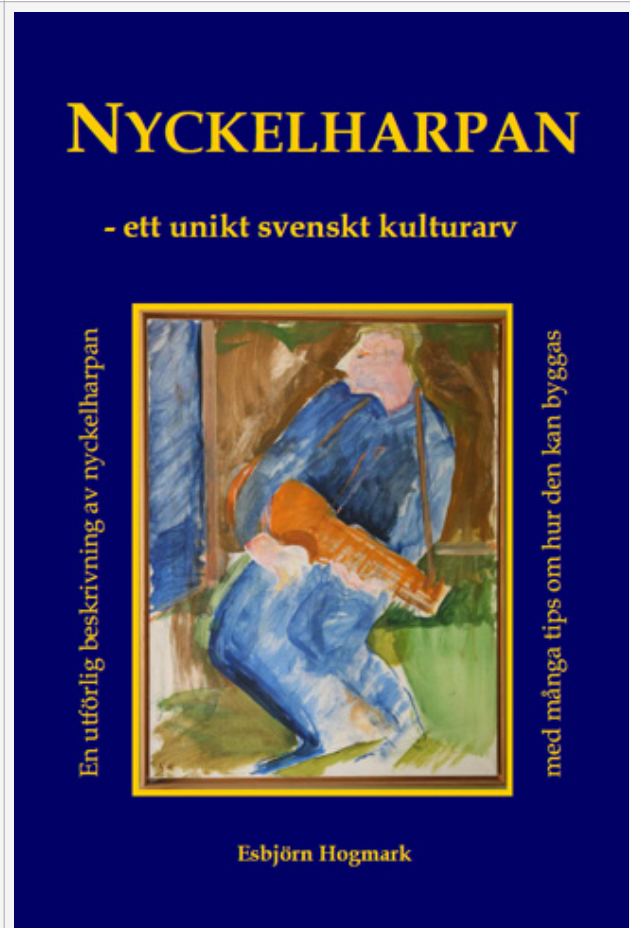
Till vänster så, den tredje boken i serien. När nyckelharpan får förtälja

Alla tre böckerna i serien är en fröjd för ögat. Det är inte för inte som Per-Ulf är känd som ”folkmusikfotografen”

Ett annat måste är praktverket
Nyckelharpan - ett unikt svenskt kulturarv.
Författare Esbjörn Hogmark
<http://hogmark.com/>

I förväg talades om en bok om
nyckelharpbygge. Det är det. Men det är så
mycket mer! På sina 432 sidor med 1700
bilder, täcker boken så mycket mer. Det är
en föredömligt beskrivning av
nyckelharpan, Inklusiv en genomgång av
olika kännares syn på nyckelharpans
förekomst före gammelharpan.

Så vi har här en bok som inte alls bara är
för den harpbyggeintresserade, utan som
kan få en som aldrig ens hört en
nyckelharpa att bli intresserad!

Missa inte Jan Lings och Sven Nordins filmer på Nyckelharpans Forums
YouTubekanal Du hittar Nyckelharpans Forums webbsida här:
[ENTER](https://nyckelharpansforum.net) (<https://nyckelharpansforum.net>)

Nyckelharpans forum lanserades 2 Augusti 1998. Den hette från början Gunnar
Fredelius nyckelharpssidor. Mycket av bildmaterialet var bidrag från Esbjörn
Hogmark och Per-Ulf Allmo mfl, så namnet kändes intressant längre adekvat. Jan Ling
föreslog Nyckelharpans Forum som nytt namn.

